

Trh se zemědělskými produkty v EU: Co ovlivňuje cenu obilí a řepky?

Radek Novák

Ekonomické a strategické analýzy

Obsah

Shrnutí	2
1. Faktory ovlivňující cenu komodit	3
2. Druhy cen	3
3. Trh s pšenicí	4
4. Trh s ječmenem	6
5. Trh s kukuřicí	9
6. Trh s řepkou	10

Shrnutí

- **Ceny zemědělských komodit v ČR se odvíjejí od cen na jednotném trhu EU.** Ty jsou zase určovány globálními cenami.
- Ceny v EU závisí na celé řadě proměnných: od produkce v daném roce přes výši zásob z minulých období, vývoj poptávky, měnové kurzy až po politické události.
- V praxi se sleduje celá řada různých cen dané zemědělské komodity – záleží na tom, kde dochází k finálnímu předání komodit, a co uváděná cena všechno zahrnuje (doprava, skladování, pojištění apod.).
- **Trh s pšenicí:** EU je dlouhodobě přebytková v produkci měkké pšenice. Velká část jde na vývoz. Dovozy pšenice do EU byly dlouhé roky zanedbatelné, výrazněji vzrostly v roce 2022, kdy jejich podíl na unijní produkci stoupl na téměř 5 % a loni už na bezmála 8 %. To se od roku 2022 spolu s nejvyššími konečnými zásobami za posledních 18 let promítá do klesající ceny pšenice. Na vývoj ceny pšenice v ČR má vliv i měnový kurz koruny k euru, za které se komodity na evropském trhu obchodují.
- **Trh s ječmenem:** I v produkci ječmene vykazuje Unie soběstačnost, velká její část míří na export. Dovozy ovšem nejsou tak významné jako u pšenice – loni se na produkci podílely necelými 4 %. Konečné zásoby ječmene v EU koncem minulého roku klesly pod dlouhodobý průměr. Nižší evropská úroda ani pokles zásob se zatím v cenách krmného ječmene neprojeví. V cenách sladovnického ječmene v ČR však už od 3. čtvrtletí 2023 lze vysledovat určitou stabilizaci.
- **Trh s kukuřicí:** Na rozdíl od pšenice nebo ječmene v případě kukuřice převyšuje unijní spotřeba její produkci. Importy ze třetích zemí jsou tudíž důležité. Ukrajina byla významným dovozcem kukuřice už před začátkem války – její podíl na celkových dovozech byl nadpoloviční (i až téměř dvoutřetinový). A je tomu tak stále. Na propadu ceny kukuřice od konce roku 2022 mají vliv vysoké světové zásoby, ale i nadprůměrné zásoby v EU.
- **Trh s řepkou:** Trh se semeny řepky olejné v EU je deficitní. Spotřeba řepky tak zhruba o čtvrtinu převyšuje její produkci. Vývoz z EU lze považovat za zanedbatelný, ale dovozy do EU jsou výrazné. V roce 2023 dosáhly 5,7 mil. tun, na nichž se ukrajinská řepka podílela cca jednou třetinou. Také cena řepky od poloviny roku 2022 klesá a nyní se nachází na úrovních začátku roku 2021.

1. Faktory ovlivňující cenu komodit

Ceny zemědělských komodit v České republice závisí v krátkodobém horizontu (několika let) na celé řadě proměnných. Primárně se odvíjejí od cen na jednotném trhu EU. Ty jsou zase určovány globálními cenami. K hlavním faktorům stanovujícím ceny zemědělských komodit v EU patří:

- **Nabídka – produkce:** Produkci komodit ovlivňuje obdělávaná plocha, výnos na její jednotku a kvalita dané komodity ve světě i v Evropě. Na výnos a kvalitu mají vliv meteorologické podmínky.
- **Nabídka – zásoby:** Výslednou nabídku na trhu určuje také velikost zásob dané komodity z minulých let. Výše zásob ve světě a v EU jsou proto veličiny, které ve svých přehledech sleduje Evropská komise.
- **Nabídka – sezónnost:** Dalším faktorem je sezónnost sklizně, kdy obilí i olejniny jsou získávány nárazově ve velkém množství, což může ovlivnit krátkodobou cenu vzhledem k postupnému tenčení se zásob a nákladům na uskladnění.
- **Poptávka:** Poptávka po potravinářském (ale i nepotravinářském) využití zemědělských komodit je v průběhu jednotek let relativně stálá. Stravovací návyky lidí se mění zpravidla až v delším časovém horizontu.
- **Politické události:** V posledních několika letech jsou významným rizikovým faktorem pro vývoj cen zemědělských komodit politické události, konflikty či obchodní války. Vliv mají i zdravotnické krize (pandemie covidu), dopravní komplikace ve světě apod.
- **Obchodní dohody mezi zeměmi/bloky zemí:** Ty na rozdíl od politických konfliktů ulehčují obchod se zemědělskými komoditami a v zemích s vyššími cenami (způsobenými celními či netarifními překážkami) zpravidla cenu komodit snižují.
- **Měnové kurzy:** Na světových trzích se ceny komodit obvykle obchodují v amerických dolarech, v Evropě v eurech. Významnější pohyb kurzu tak má vliv na cenu komodit, a to zejména v zemích s jinou měnou, než ve které se zemědělské komodity a finanční instrumenty na ně navázané obchodují.
- **Spekulace:** Investoři očekávající budoucí růst cen mohou rovněž ovlivnit cenu komodity.
- **Substituční efekt:** Růst ceny jedné zemědělské komodity může být tlumen rostoucí poptávkou po jejích substitutech.
- **Výrazná změna některých nákladů:** Například výrazný nárůst ceny ropy a zemního plynu může způsobit růst ceny obilnin i olejnin, protože se promítne do nákladů na pohonné hmoty zemědělských strojů, do ceny hnojiv i do ceny dopravy komodity k zákazníkům.

2. Druhy cen

Když se mluví o burzovní (=spotové) ceně obilí nebo olejnin, má se zpravidla na mysli jedna určující cena (pšenice, kukuřice či řepky) platná v nejdůležitějším obchodním místě dané lokality (kontinentu). Ve skutečnosti se však sleduje celá řada různých cen dané jedné zemědělské komodity. Například cena pšenice se tak liší mezi jednotlivými státy EU, protože v každém je mírně jiná nabídka, zásoby, poptávka, vývoj měnového kurzu dané země či dopravní náklady. Především ale velmi záleží na tom, kde dochází k finálnímu předání komodit, a co uváděná cena všechno zahrnuje. Proto je nutné rozlišovat různé druhy cen – jejichž přehled ukazuje následující tabulka:

Přehled druhů cen zemědělských komodit (a jejich značení)

Označení	Oficiální (anglický) název	Český název / vysvětlení
FGATE	Price at farm gate	Cena na výstupu ze zemědělského podniku.
DEPPROD	Departure from farm or from production area – on truck or other transport means	Odvoz ze zemědělského podniku nebo z výrobní oblasti – nákladním automobilem nebo jiným dopravním prostředkem.
DELFIRST	Delivered to first customer – silo or processing plant – on truck or other transport means	Dodáno prvnímu zákazníkovi – do sila nebo zpracovatelského závodu – na nákladním autě nebo jiném dopravním prostředku.
DEPSILO	Departure from silo – after some storage – on truck or other transport means	Odvoz ze sila – po určitém skladování – na nákladním automobilu nebo jiném dopravním prostředku.
DELPROC	Delivered to processor after one intermediary	Dodáno zpracovateli po jednom zprostředkovateli.
DELPORT	Delivered to port – grain delivered to a port silo by train or truck or barge	Dodáno do přístavu – obilí dodané do přístavního sila vlakem, nákladním autem nebo lodí.
FOB	Free On Board	Prodávající hradí přepravu zboží do místa určení (např. přístavu) a náklady na nakládku. Kupující hradí náklady na námořní/pozemní dopravu, pojištění, vykládku a přepravu z přijímajícího místa (přístavu) do finálního místa určení.
CIF	Cost, Insurance and Freight	Prodávající odpovídá za úhradu nákladů, pojištění a přepravu zásilky.
DEPPORT	Shipped to the place (port), unloaded, on truck leaving port	Přeprava na místo (do přístavu), vykládka, naložení na nákladní vozidlo opouštějící přístav.
CZ	Ceny zemědělských výrobců	Průměrné ceny zemědělských výrobků pro tuzemský i zahraniční trh sledované ČSÚ, bez DPH, dopravních nákladů a neobsahují žádné další doplatky a příplatky. Jsou měsíčně zjišťovány u cca 500 vybraných výrobců v zemědělství.

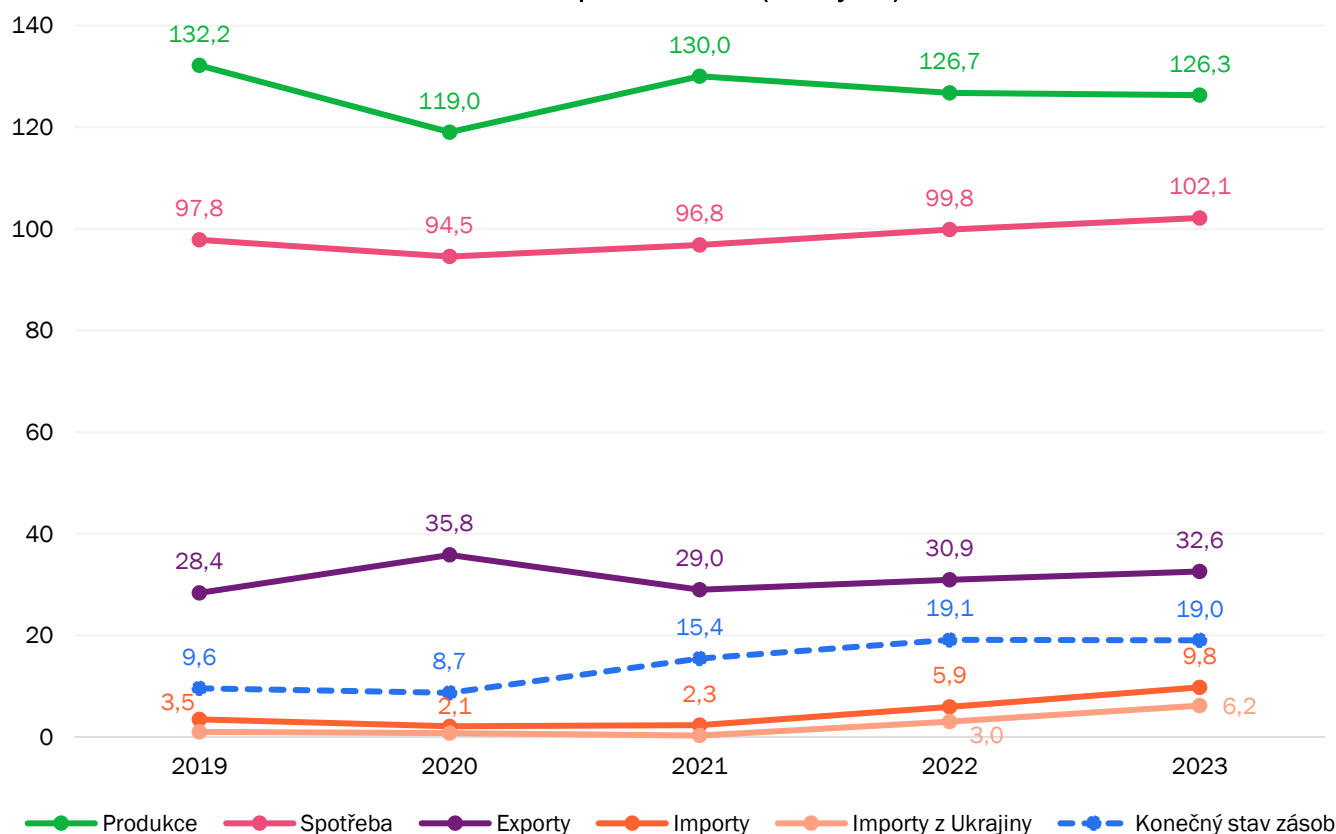
Poznámka: Jedná se o velkoobchodní ceny bez DPH

Zdroj: Evropská komise, Commission Implementing Regulation (EU) 2017/1185 Art.11, Annex I Point 1, ČSÚ

3. Trh s pšenicí

Evropská unie (EU27) je dlouhodobě přebytková v produkci měkké pšenice. V roce 2023 se v EU vyprodukovalo téměř o čtvrtinu více pšenice, než spotřebovalo. Velká část jde přitom na vývoz. Dovozy pšenice do EU byly dlouhé roky zanedbatelné, výrazněji vzrostly v roce 2022, kdy jejich podíl na unijní produkci stoupl na téměř 5 % a loni už na bezmála 8 %. Zvýšené dovozy spolu s nejvyššími konečnými zásobami od roku 2005 se v letech 2022 a 2023 výrazně promítly do klesající ceny pšenice.

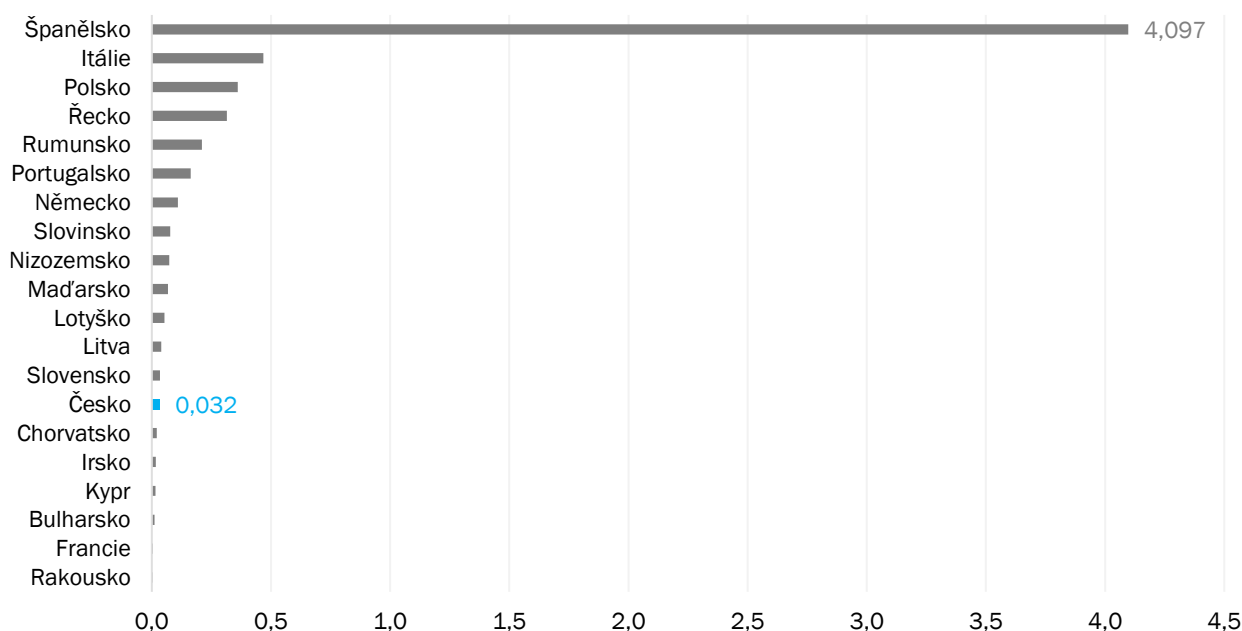
Bilance měkké pšenice v EU27 (miliony tun)

Zdroj: Evropská komise, Eurostat

Téměř 2/3 dovozů pšenice do EU (6,2 miliony tun) loni pocházelo z Ukrajiny. A 2/3 z ukrajinských dovozů skončily podle dat Eurostatu ve Španělsku. Následovala Itálie. Obě země loni sužovala neúroda a zároveň především Španělsko má silný sektor živočišné výroby, jenž levnější ukrajinskou pšenici využil. Do ČR se z Ukrajiny loni dovezlo 32 tisíc tun měkké pšenice.

Dovoz měkké pšenice do zemí EU z Ukrajiny (2023, miliony tun)

Zdroj: Evropská komise, Eurostat

Přímé importy měkké pšenice do celé EU z Ruska loni dosáhly 350 tisíc tun, což bylo méně než v předcházejících dvou letech. Ovšem zároveň se má za to, že se na evropský trh dostává ruská pšenice nepřímo přes Turecko či Kazachstán.

Evropská komise v rámci monitoringu sleduje různé ceny zemědělských komodit, včetně cen ve světě, ale i v jednotlivých státech. Z dat je patrné, že zatímco evropská a americká cena pšenice se vyvíjejí podobně, tak cena pšenice pocházející z Ukrajiny je od ruské invaze vzhledem k překážkám a vyšším nákladům v dopravě zhruba o pětinu nižší než evropská.

Světové vývozní ceny pšenice (EUR/t, Free on Board)

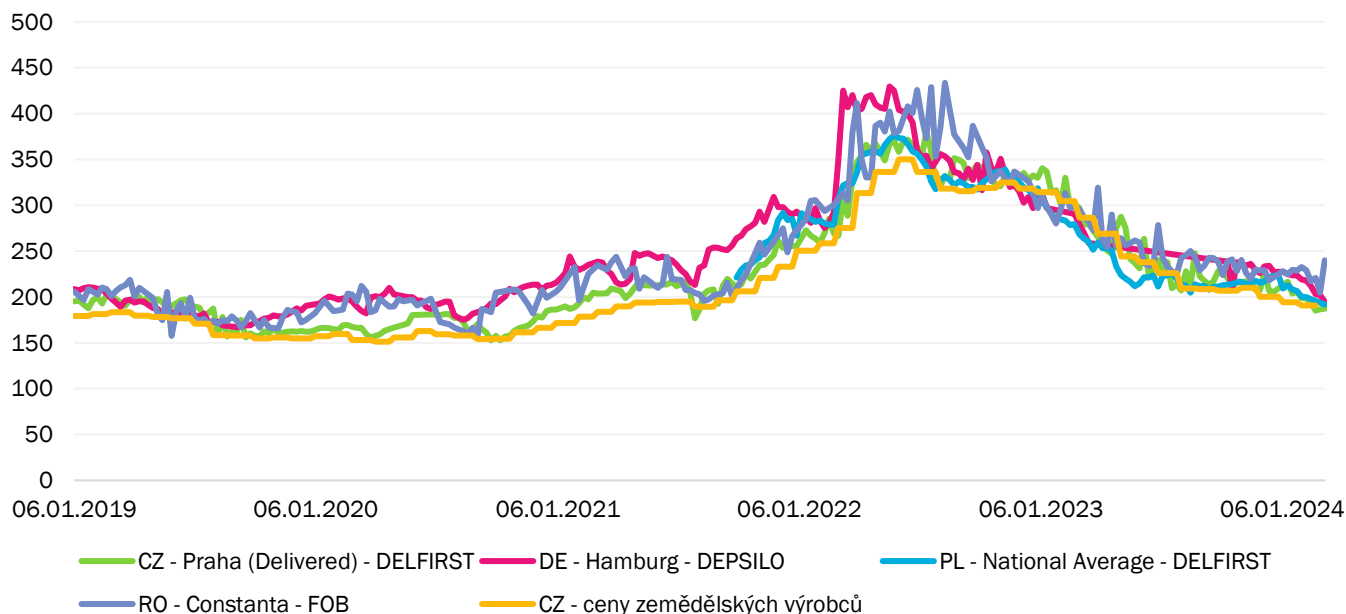

Zdroj: Evropská komise

Ceny pšenice ve světě i v Evropě se vyvíjejí podobně. Po velkém nárůstu, jenž následoval po útoku Ruska na Ukrajinu, se ceny pšenice začaly od konce roku 2022 snižovat a nyní se nachází zhruba na úrovni konce roku 2021. Následující graf ukazuje, že i v rámci jednotlivých zemí EU panují v cenách rozdíly. Ty jsou dány jednak tím, co vše dané ceny zahrnují (viz

kap. 2), ale také jak působí měnový kurz. Například kurz koruny se pohyboval na slabších úrovních výrazně nad nebo kolem 25 korunové hranice zhruba do poloviny roku 2022. Do té doby také česká cena pšenice byla nižší než ceny v Německu nebo Rumunsku. Slabší kurz hrál totiž českým vývozcům pšenice do karet – mohli na evropském trhu konkurovat nižší cenou. Pak ovšem začal kurz koruny sílit a v dubnu 2023 se dostal až na 23,4 Kč za euro. S posilujícím kurzem se rovněž cena české pšenice vyjádřená v eurech zvýšila nad úroveň německé nebo rumunské ceny. V posledních měsících se vzhledem k opětovnému oslabení koruny k euru opět česká cena pšenice ve srovnání s jinými cenami snížila.

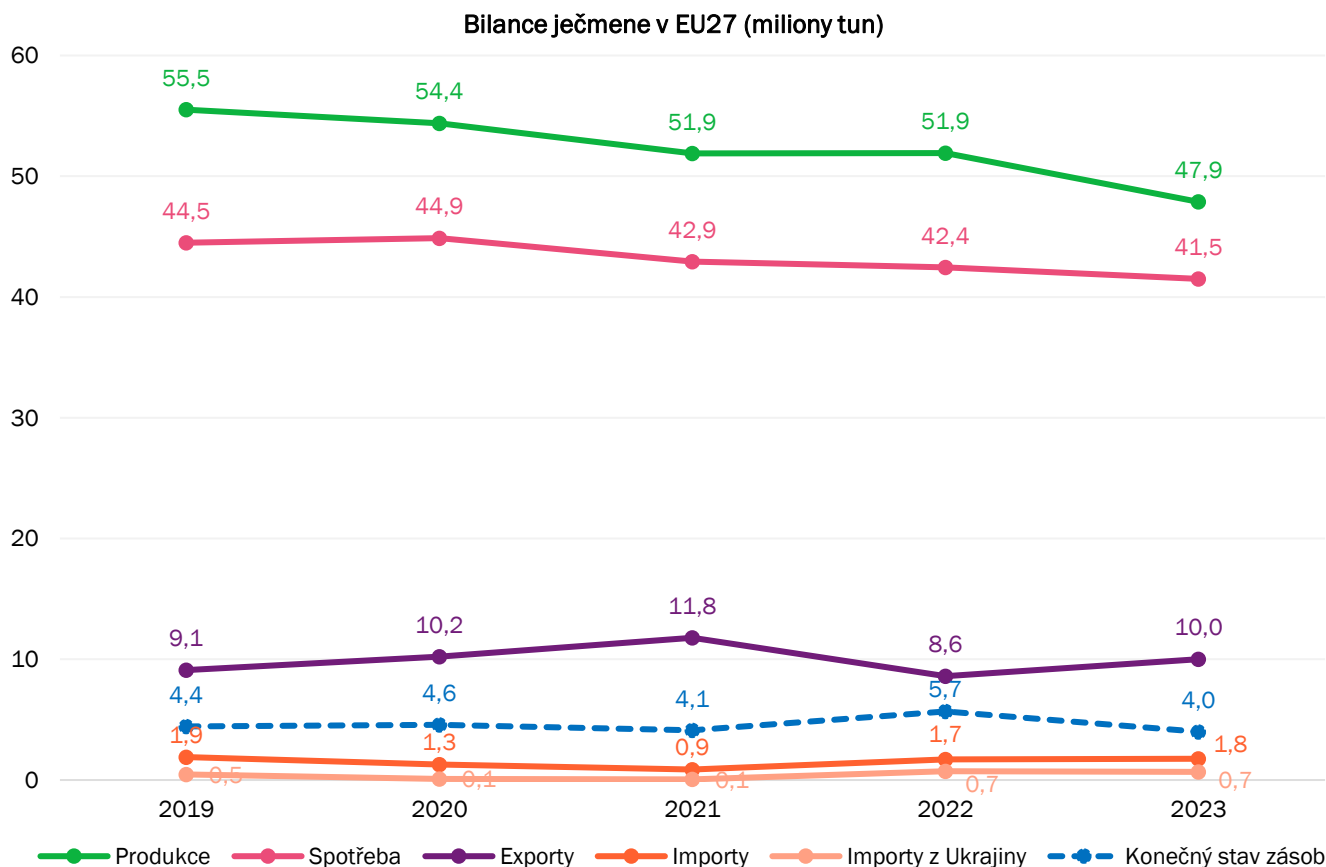
Tržní cena potravinářské pšenice ve vybraných zemích EU (EUR/t)

Zdroj: Evropská komise; CZ – ceny zemědělských výrobců jsou původní ceny v Kč přepočtené průměrným kurzem CZK/EUR v daném měsíci

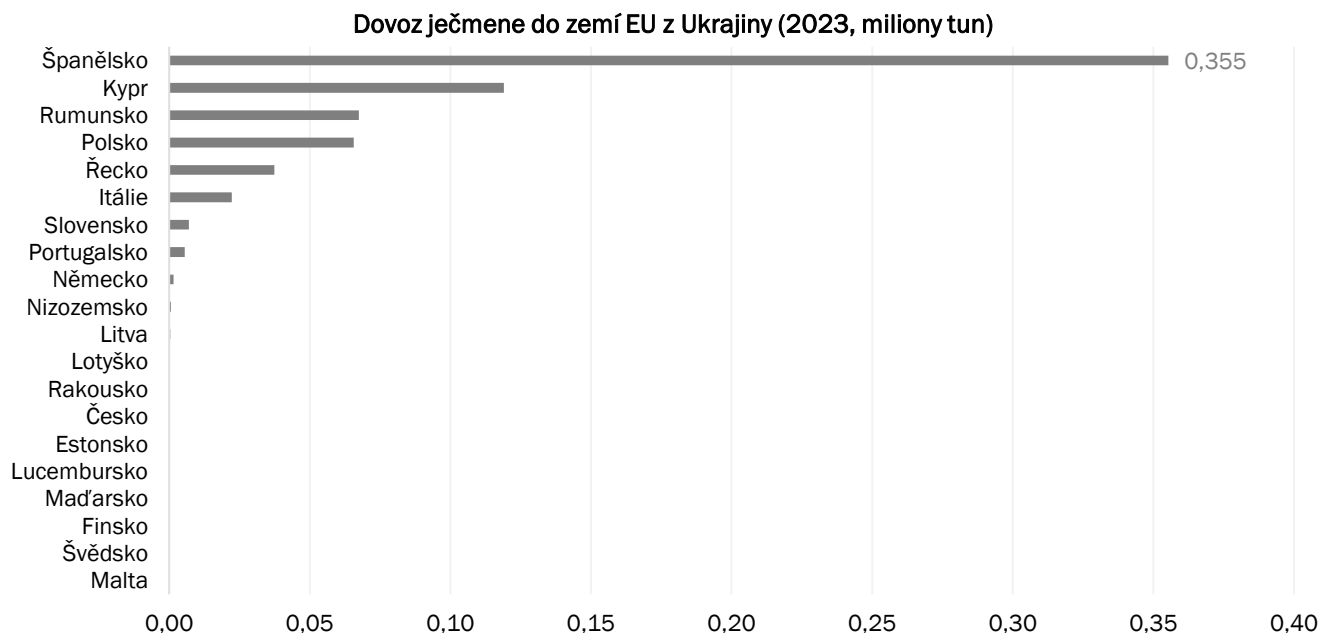
4. Trh s ječmenem

Evropský trh s ječmenem je do značné míry podobný tomu s pšenicí. EU je v jeho produkci soběstačná (v roce 2023 převýšila produkce spotřebu o 15 %), velká část míří na export. Dovozy ovšem nejsou tak výrazné jako u pšenice – loni se na produkci podílely necelými 4 %. Pro pěstitele ječmene je také mírně pozitivní, že jeho konečné zásoby v EU koncem minulého roku klesly na 4 miliony tun, což bylo pod dlouhodobým průměrem, který v období 2010-2022 dosáhl 4,5 mil. tun.

Zdroj: Evropská komise, Eurostat

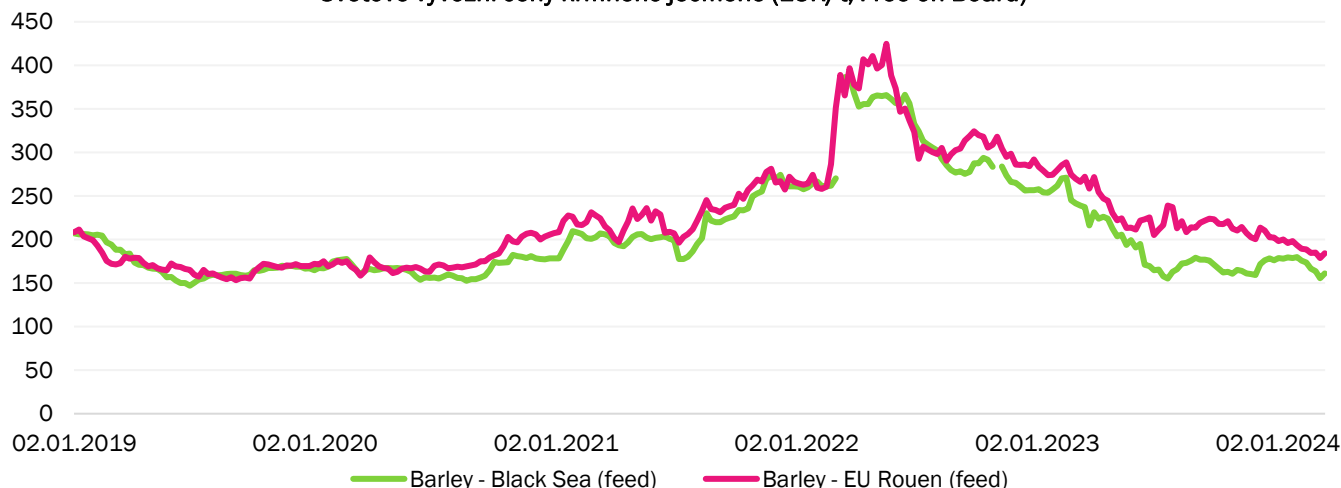
Dovozy ječmene z Ukrajiny do EU v roce 2023 proti roku 2022 klesly o 6 % na 682 tisíc tun. Obdobně jako u pšenice mířily zejména do Španělska, následoval Kypr a Rumunsko. Do ČR se loni z Ukrajiny dovezlo podle dat Evropské komise 22 tun ječmene.

Zdroj: Evropská komise, Eurostat

Cena krmného ječmene určovaná ve Francii je ze stejných důvodů jako tomu je u pšenice (dopravní náklady, překážky) vyšší než cena krmného ječmene pocházejícího z oblasti Černého moře. Vývoj ceny krmného ječmene v EU je velmi podobný vývoji ceny pšenice. Po začátku ruské invaze cena ječmene výrazně stoupla, aby po několika měsících začala klesat, a to až k hodnotám roku 2020.

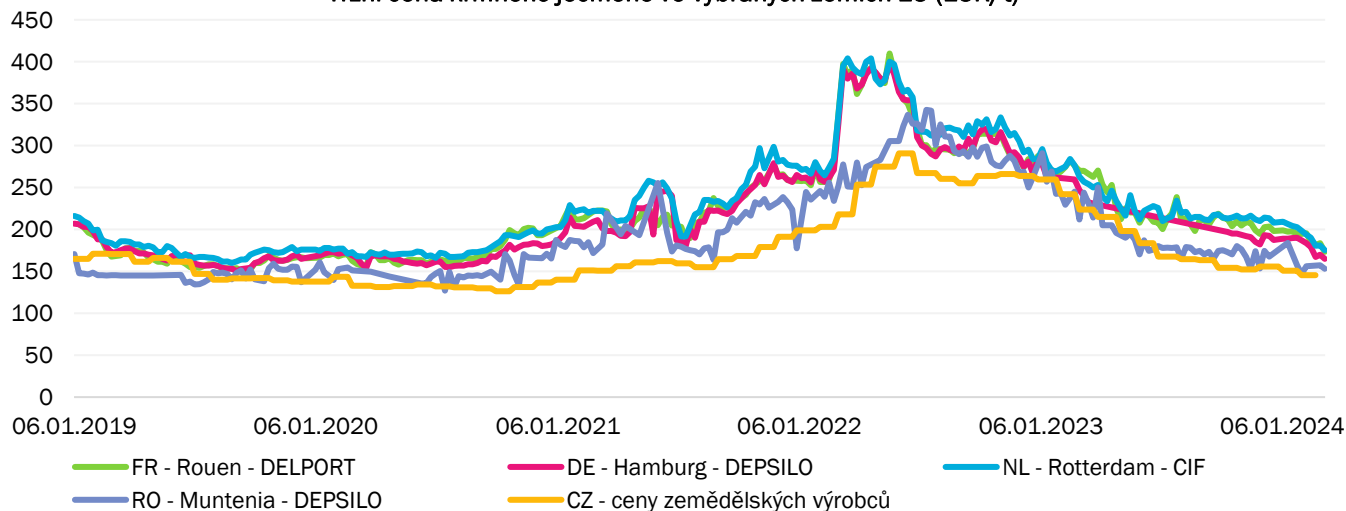
Světové vývozní ceny krmného ječmene (EUR/t, Free on Board)

Zdroj: Evropská komise

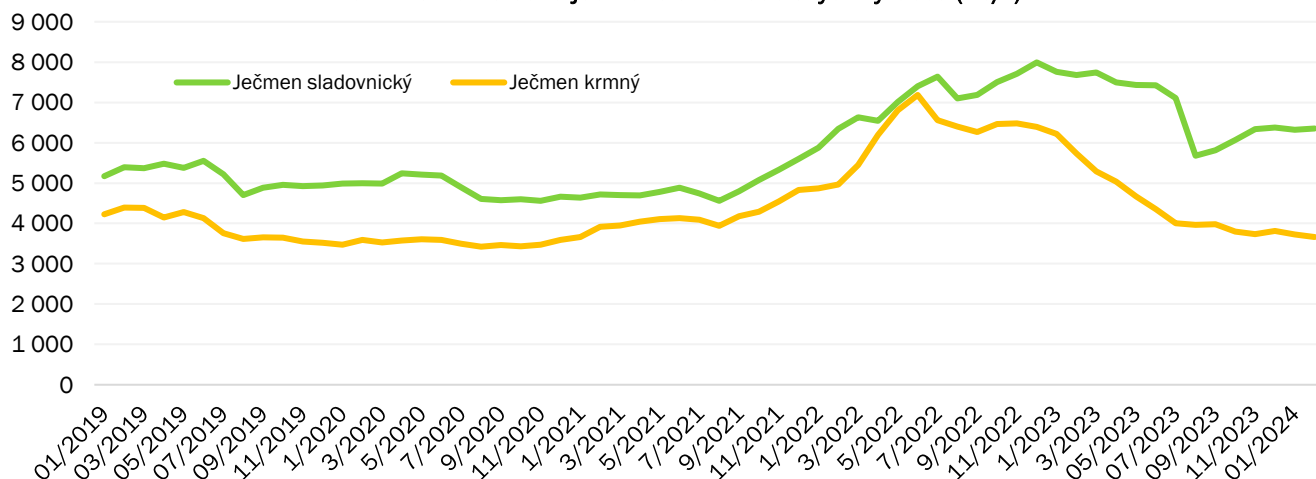
Srovnání evropských a české ceny krmného ječmene přináší podobný příběh jako je tomu u pšenice s tím rozdílem, že odchylky české ceny od německé či rumunské jsou vyšší (vliv ale má i fakt, že uváděné ceny už obsahují náklady skladování v silicích a dopravu). V posledních cenách krmného ječmene se zatím neprojevila nižší evropská úroda ani pokles zásob z loňského roku. V cenách sladovnického ječmene v ČR však už od 3. čtvrtletí 2023 vidíme určitou změnu trendu.

Tržní cena krmného ječmene ve vybraných zemích EU (EUR/t)

Zdroj: Evropská komise; CZ – ceny zemědělských výrobců jsou původní ceny v Kč přepočtené průměrným kurzem CZK/EUR v daném měsíci

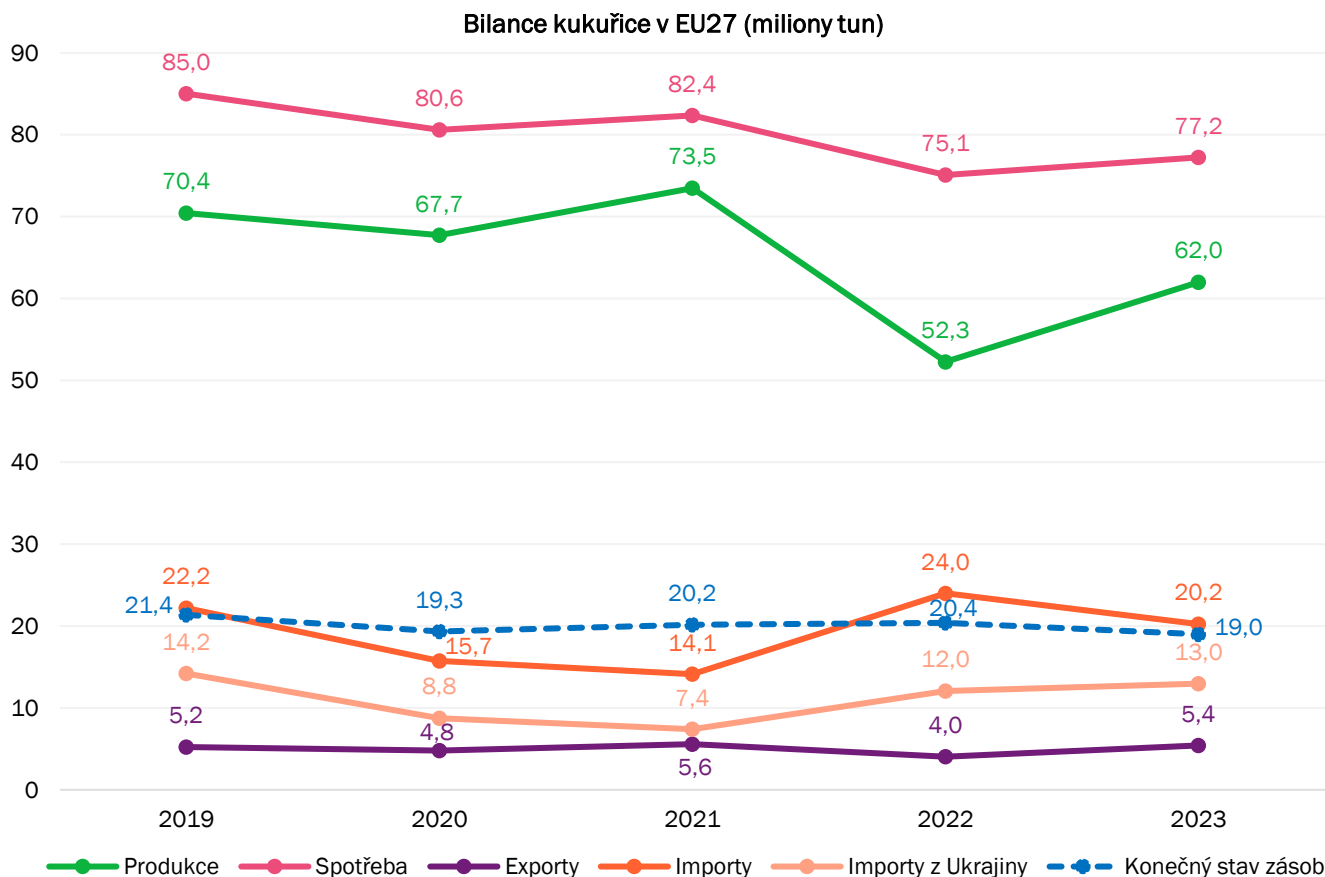
ČR: Průměrná cena ječmene u zemědělských výrobců (Kč/t)

Zdroj: ČSÚ

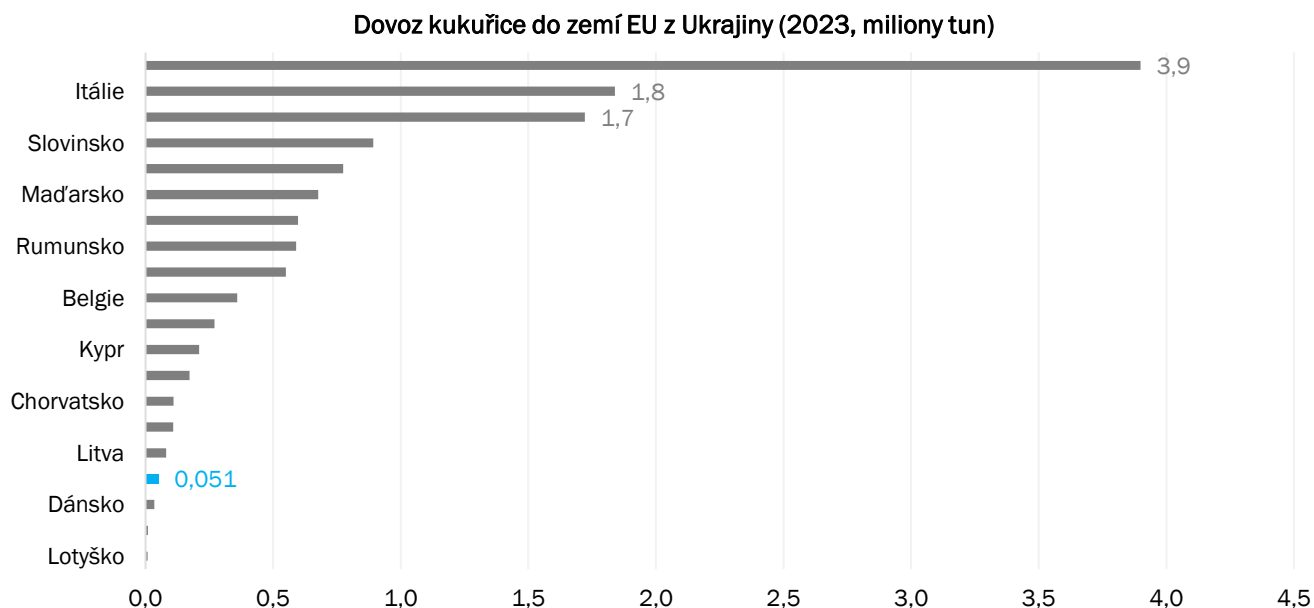
5. Trh s kukuřicí

Na rozdíl od trhu s pšenicí a ječmenem je unijní trh s kukuřicí deficitní. To znamená, že spotřeba kukuřice v EU je o necelou čtvrtinu vyšší než její produkce. Pro evropský trh jsou tudíž importy ze třetích zemí významné. Ukrajina byla významným dovozcem kukuřice už před začátkem války – její podíl na celkových dovozech byl nadpoloviční (a v některých nedávných letech i téměř dvoutřetinový). A je jím stále. Dovozy kukuřice z Ruska loni stouply na 500 tis. tun.

Zdroj: Evropská komise, Eurostat

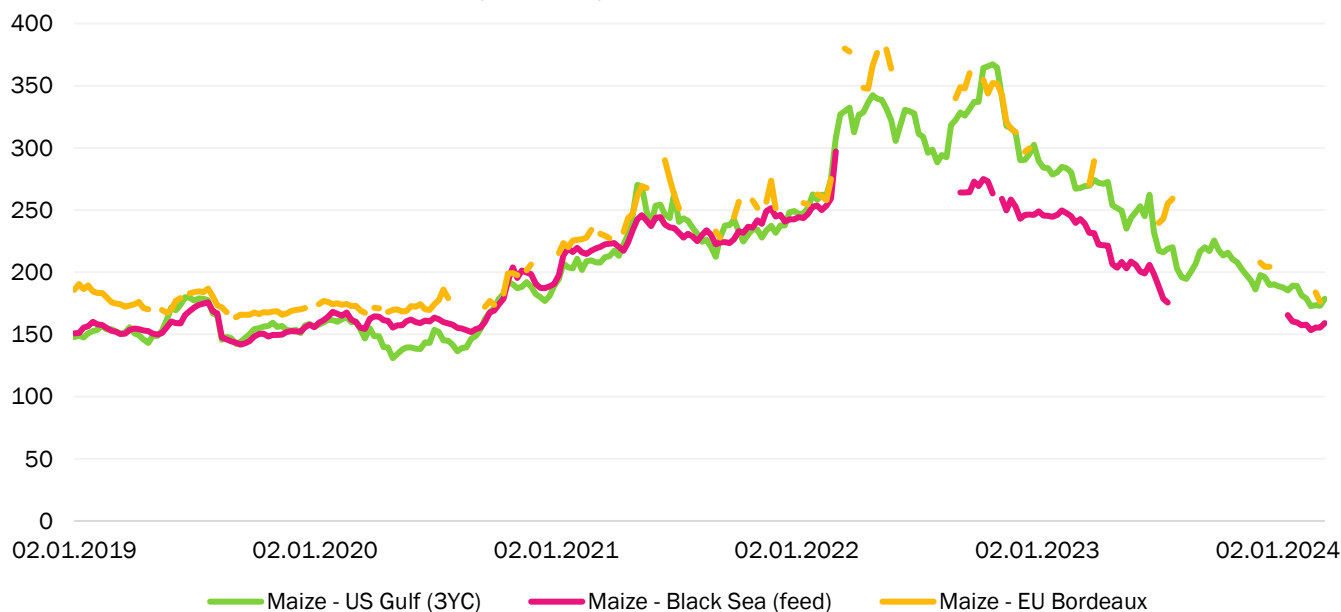
Nejvíce kukuřice z Ukrajiny v roce 2023 podobně jako u pšenice a ječmene putovalo do Španělska, následovala Itálie a Nizozemsko. Do ČR bylo z Ukrajiny dovezeno 51 tisíc tun kukuřice.

Zdroj: Evropská komise, Eurostat

Také u kukuřice jsou její ceny v regionu Černého moře nižší, než jaké jsou ceny ve Francii či v USA. Na propadu ceny kukuřice od konce roku 2022 mají vliv vysoké světové zásoby kukuřice, ale i vysoké zásoby v EU. Ty ke konci roku 2023 činily 19 milionů tun, ovšem průměr za roky 2010-2022 byl 15 milionů.

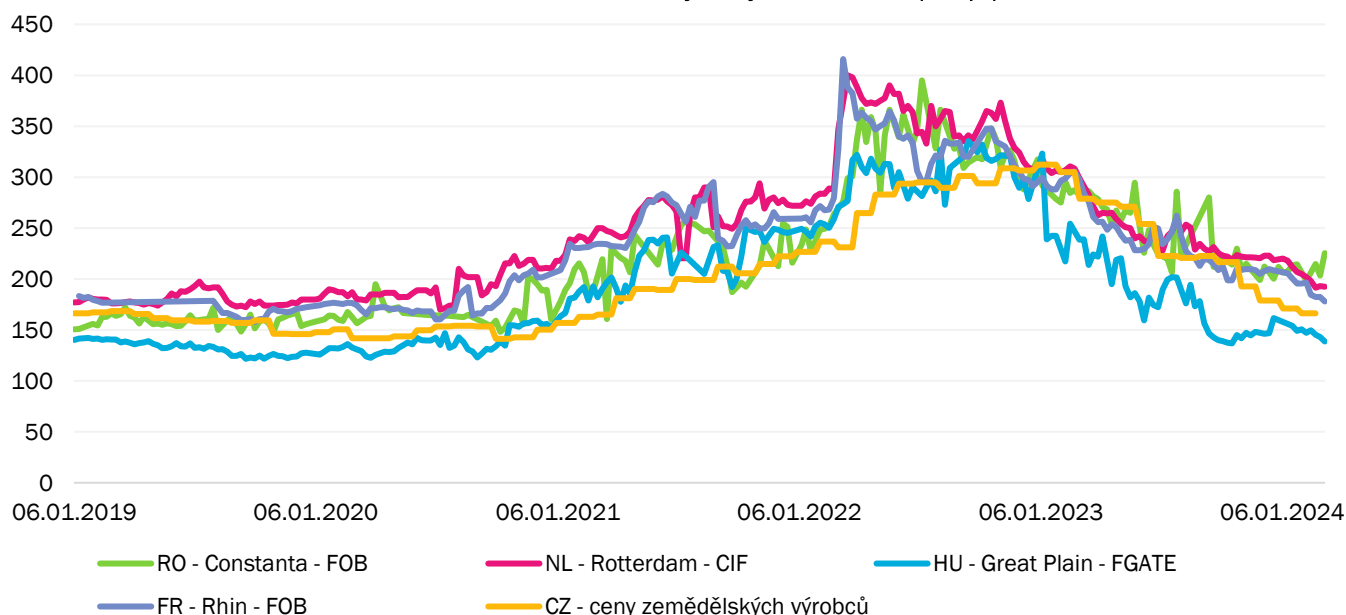
Světové vývozní ceny kukuřice (EUR/t, Free on Board)

Zdroj: Evropská komise

I v české ceně kukuřice ve srovnání s jinými evropskými zeměmi hraje podobně jako v případě pšenice a ječmene roli měnový kurz (v době slabšího kurzu koruny podprůměrné hodnoty, v období posílení návrat na podobné úrovně jako mají jiné země EU).

Tržní cena krmné kukuřice ve vybraných zemích EU (EUR/t)

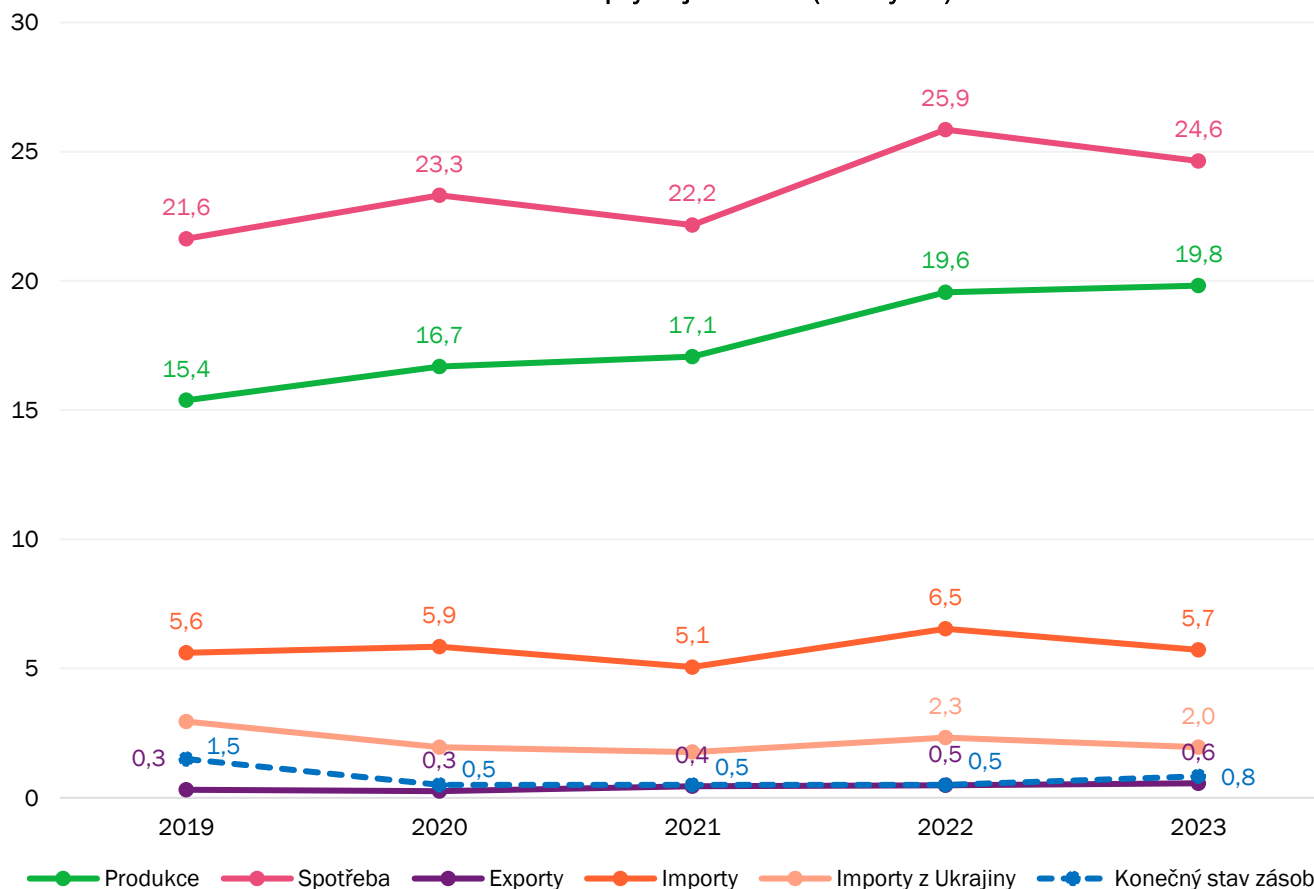
Zdroj: Evropská komise

6. Trh s řepkou

Trh se semeny řepky olejné v EU je podobně jako v případě kukuřice deficitní. Spotřeba řepky tak zhruba o čtvrtinu převyšuje její produkci. Vývoz z EU lze považovat za zanedbatelný, ale dovozy do EU jsou důležité. V roce 2023 dosáhly

5,7 mil. tun, na nichž se ukrajinská řepka podílela cca jednou třetinou. Zásoby semene řepky olejně nebyly ke konci roku 2023 podle dat Evropské komise nikterak velké (4 % celkové produkce).

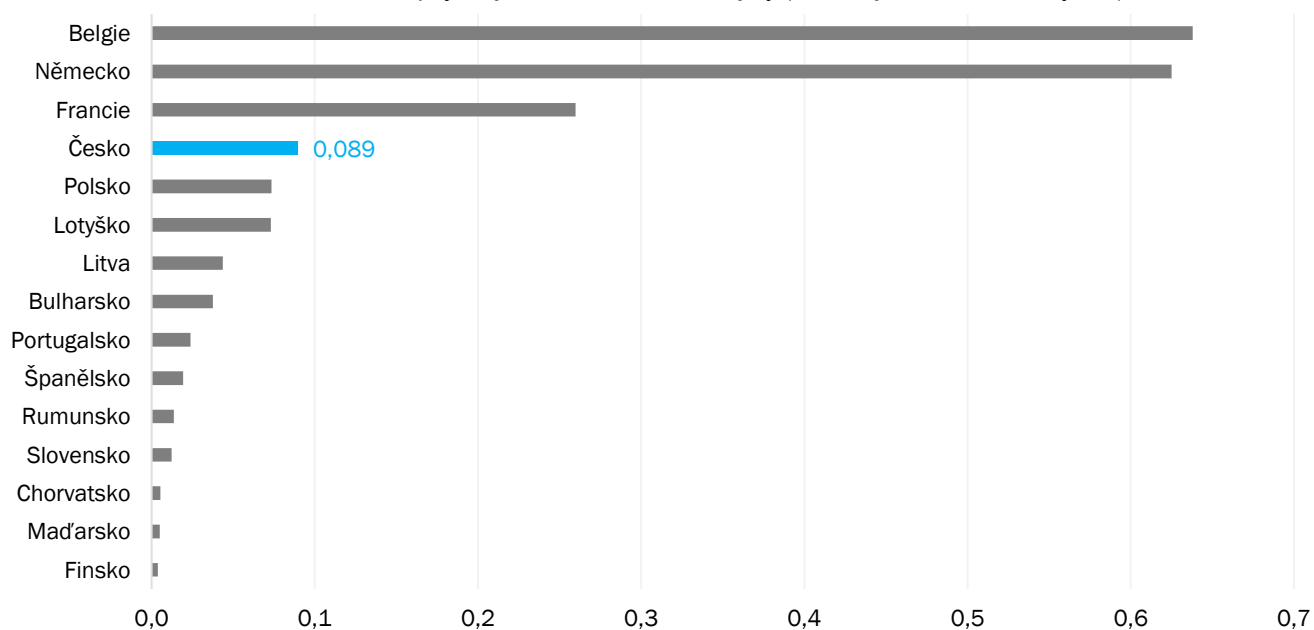
Bilance semene řepky olejně v EU27 (milióny tun)

Zdroj: Evropská komise, Eurostat

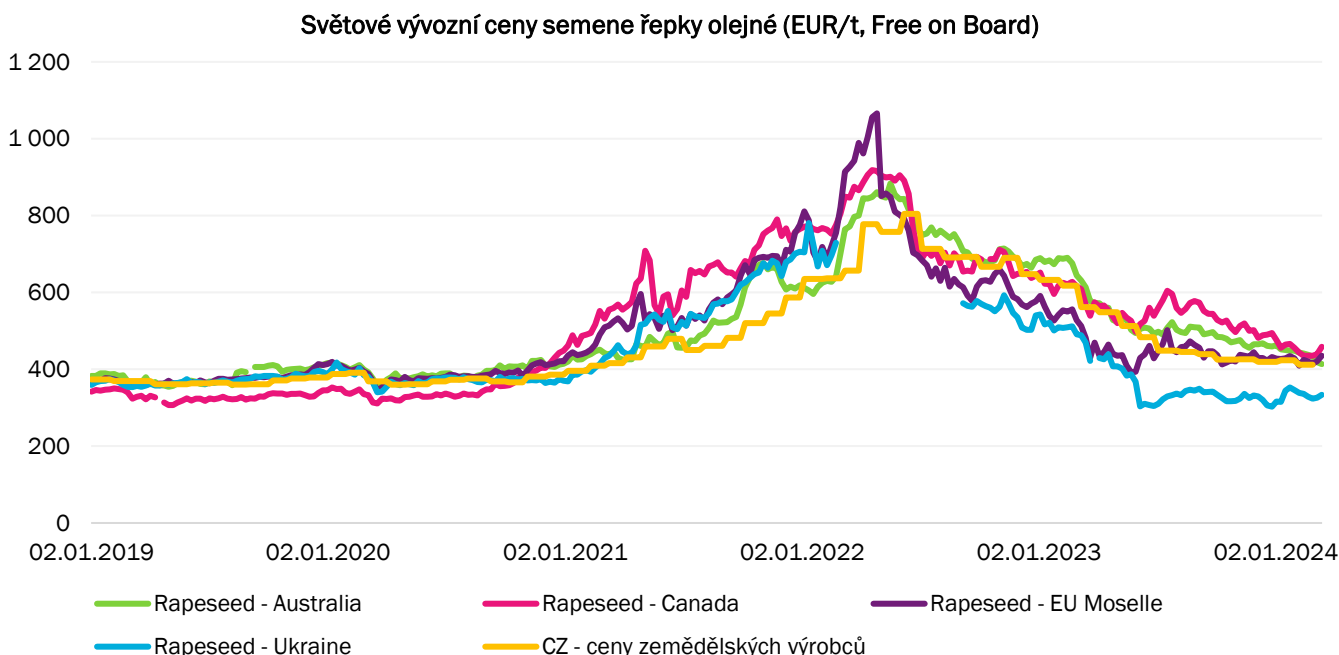
Do ČR se z Ukrajiny loni dovezlo 4. nejvyšší množství semen řepky olejně z jiných zemí EU. Celkem to bylo 89 tisíc tun.

Dovoz semene řepky olejně do zemí EU z Ukrajiny (leden-říjen 2023, milióny tun)

Zdroj: Evropská komise, Eurostat

Přestože zásoby semene řepky olejné nejsou v EU nikterak vysoké, tak cena řepky od poloviny roku 2022 klesá a nyní se nachází na úrovních začátku roku 2021. Je to dáno vývojem ve světě, ale i tím, že se na trh dostává levnější ukrajinská řepka, jak ukazuje následující obrázek:

Zdroj: Evropská komise

Radek Novák

Ekonomické a strategické analýzy

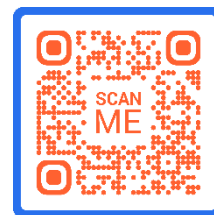
Česká spořitelna, a.s.

Budějovická 1518/13b, 140 00 Praha 4

radeknovak@csas.cz

@Research_sporka

@Research_sporka

Tato publikace je považována za doplňkový zdroj informací. Na informace uvedené v ní nelze pohlížet tak, jako by šlo o údaje nezvratné a nezměnitelné. Publikace je založena na nejlepších informačních zdrojích dostupných v době vydání. Použité informační zdroje jsou všeobecně považované za spolehlivé, avšak Česká spořitelna, a.s. ani její pobočky či zaměstnanci neručí za správnost a úplnost informací. Autoři považují za slušnost, že při použití jakékoliv části tohoto dokumentu, bude uživatelem tento zdroj uveden. Důležitá upozornění (tzv. „disclaimer“), včetně případného konfliktu zájmů, dle Nařízení Komise v přenesené pravomoci (EU) 2016/958, kterým se doplňuje nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 596/2014, pokud jde o regulační technické normy, kterými se stanoví technická opatření pro objektivní předkládání investičních doporučení nebo jiných informací doporučujících či navrhujících investiční strategii a pro uveřejňování konkrétních zájmů nebo upozorňování na střety zájmů, jsou k dispozici na webových stránkách tvůrce tohoto dokumentu – odboru Ekonomických a strategických analýz České spořitelny. Přímý odkaz na dokument s důležitými upozorněními naleznete zde: <http://www.investicnicentrum.cz/analyzypozorneni>.